

Research Paper

Investigating the Political Participation of Women in the Algerian and Iran Revolutions

Zahra Siyahsar¹, Ali Akbar Amini^{2*}, Abdolrasol Hasanifar³

1. PhD student in Political Science, Zahedan Branch, Islamic Azad University, Zahedan, Iran.
2. Professor of Political Science, Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.
3. Associate Professor of Political Science, Sistan and Baluchistan University, Zahedan, Iran.

ARTICLE INFO

PP: 114-128

Use your device to scan and
read the article online

Keywords: Women,
Algeria, Iran, Revolution,
Political Participation.

Abstract

One of the problems with development is that the development programs are gender blind and that they do not pay attention to gender (women). Due to the lack of attention to gender considerations in development programs, the implementation of these programs has led to increased inequality and even poverty among women. So today poverty has become a category of women. Although women make up half of the world's population, this great power is expected to move the wheels of society by active in many economic, political, social and cultural activities in accordance with men. However, throughout history, women's social opportunities and opportunities have not been distributed in such a way that they can easily appear in the scenarios of living together with men and play a role without gender restriction, so the purpose of the present study is a profound role and participation. Women in the Algerian and Islamic Revolution are Iran. The results of the study show that obstacles and problems for women's political participation can be divided into two categories of structural limitations and non -structural constraints. . Structural barriers include the political system, cultural factors, and educational reasons. Women's academic constraints are also the most important non -structural obstacle.

Citation: Siyahsar, Z; Amini, A A; Hasanifar, A. (2023). **Investigating the Political Participation of Women in the Algerian and Iran Revolutions.** Geography(Regional Planning), 13(52), 114-128.

DOI: 10.22034/JGEOQ.2024.236213.2570

DOR:

* **Corresponding author:** Ali Akbar Amini, **Email:** Ali.Amini@iauctb.ac.ir

Extended Abstract

Introduction

The Algerian democratic revolution stands out among the North African revolutions as one devoid of an Islamic model. Colonized by France during the peak of global imperialism in the early 19th century, Algeria witnessed a liberation movement dominated by male participants until 1955. Subsequently, Algerian leaders made a pivotal decision to integrate women actively into the struggle. Algerian women emerged as influential figures in the revolution, prompting colonialists to recognize that quelling the people's resistance required winning over women. Throughout the French occupation, Algerian women, despite enduring torment and hardships, displayed unwavering dedication driven by faith. They were pioneers in studying independence and national politics, with their involvement serving as decisive factors in fostering awareness, upholding present values, and committing to the country's lofty principles. Over 132 years, their engagement spanned open and covert movements against French colonialists, marking their significant contribution to revolutionary activities. The presence of women fighters in the Algerian revolution was conspicuous. Figures like Jamila Boupasha, Sahiyeh, Hasbiyeh bin Bouali, Tahfiyah, and Jamila Boujrid hold a special place in the annals of Algerian revolutionary struggles. These women either took up arms and sacrificed their lives in the unequal struggle against the French colonial regime or endured extensive torture as martyrs.

Hence, the current research aims to scrutinize the role and participation of women in both the Algerian and Islamic revolutions, shedding light on their invaluable contributions to these historical movements.

Methodology

In the research methodology section, the primary objective of the article is initially delineated: to examine women's political participation in the Algerian and Iranian revolutions. An analytical study, concentrating on primary and secondary sources from both countries, was conducted, employing a descriptive-analytical approach for data analysis. The research utilized

scientific articles, specialized books, and historical sources to comprehensively evaluate women's involvement in the two revolutions and the cultural and ideological influences on them.

Results and Discussion

Obstacles to women's political participation can be divided into structural and non-structural challenges. Among the structural impediments, political barriers are evident in democracies, where a direct link exists between societal engagement and the prevailing democratic system. In contrast, male-dominated regimes emphasize male authority, sidelining women in political and social realms. Educational factors also play a role, as global statistics indicate that lower literacy rates among women lead to their reduced participation in social and political activities. Additionally, indigenous and national cultures contribute to the limited involvement of women in social movements. With the advancement of communications and societal progress, some governments uphold patriarchal systems where women's involvement in activities beyond the domestic sphere is frowned upon. Cultural norms relegate women to household roles, hindering their participation in broader societal affairs. The lack of appropriate policies and women's integral role in human-cultural development contribute to their subdued presence. Women's attitudes toward politics are often skeptical, viewing it as male-dominated. Limited female participation results from insufficient awareness, dependence on male politicians, and traditional and ideological differences. Successful women in politics often owe their success to male counterparts, reinforcing gender inequalities.

Women, acknowledged as powerful contributors to political revolutions, face inherent physiological barriers like pregnancy and childcare. While these features are natural and integral, biased interpretations exploit them, portraying women as deficient. Such gendered views limit women's involvement in politics, perpetuating societal misconceptions about their capabilities and reinforcing gender inequality.

Conclusion

This study explores remarkable shifts in national approaches and women's roles during revolutions, focusing on Algeria and Iran. The Algerian revolution, driven by anti-French colonialism, led to societal reforms. Women played a crucial role in addressing issues like poverty. Conversely, Iran's Islamic Revolution shaped women's roles through hijab and adherence to Islamic principles.

While both nations featured influential women, differing cultural and ideological contexts resulted in distinct strategies. Algerian women leaned towards leftist principles for nationalist goals, while Iranian women emphasized Ahl al-Bayt's ideals against gender discrimination. Both countries showcased women as pivotal forces in social and political transformations, adopting unique models.

References

1. Abut, P., & Wallace, C. (2001). *Sociology of Women*. (M. Iraq, Trans.). Tehran: Ney [In Persian].
2. Asghari, F., & Hendoust, A. (2014). A Comparative Study of the Status and Position of Women in Iran and Malaysia Based on Gender Inequality Index. *Women in Development and Politics (Women's Research)*, 12(1), 75-77 [In Persian].
3. Fauzi, Y. (2008). Women and Religious Government in Iran. *Matin Research Journal*, 10(39), 47-60 [In Persian].
4. Fereyhi, D. (1999). *Power, Knowledge, and Legitimacy in Islam*. Tehran: Ney [In Persian].
5. Foucault, M. (1969). *Discipline and Punish: The Birth of the Prison*. (N. Sarkhosh & A. Jahandideh, Trans.). Tehran: Ney [In Persian].
6. Ghaejri, H. A., & Nazari, J. (2013). *The Application of Discourse Analysis in Social Research*. Tehran: Sociologists Publications [In Persian].
7. Ghavam, S. A., & Asadi, M. (2014). A Comparative Study of the Position of Women in Different Discourses of Contemporary Iranian History. *Cross-Cultural Studies Quarterly*, 9(23), 9-39 [In Persian].
8. Gould, J., & Kolb, W. (1987). *The Structure of Social Sciences*. (M. Azkia, Trans.). Tehran: Maziya [In Persian].
9. Jamalzadeh, M. A. (1978). *The Image of Women in Iranian Culture*. Tehran: Amir Kabir [In Persian].
10. Kadiour, J. (2008). An Examination of Imam Khomeini's Discourse on Women. *Matin Research Journal*, 39, 60-76 [In Persian].
11. Kar, M. (2000). *Women and Political Participation: Obstacles and Opportunities*. Tehran: Roshanfekran and Women's Studies [In Persian].
12. Khomeini, R. (2004). *The Imam's Sahifeh*. Tehran: Institute for the Compilation and Publication of Imam Khomeini's Works [In Persian].
13. Khomeini, R. (2006). *Fatwas*. Tehran: Institute for the Compilation and Publication of Imam Khomeini's Works [In Persian].
14. Laclau, E., & Mouffe, C. (1993). *Hegemony and Socialist Strategy*. (M. Rezaei, Trans.). Tehran: Thales [In Persian].
15. Maleki, A. et al. (2014). *Approach and Method in Political Science*. Tehran: SAMT [In Persian].
16. Manouchehri, Abbas et al. (2014). *Approach and Method in Political Science*. Tehran: SAMT [In Persian].
17. Mostafa, A. (1990). A Guidance from the Algerian Revolution. *Social Sciences Magazine*, [In Persian].
18. Motahari, M. (2012). *Women and Judicial and Political Issues*. Tehran: Sedar [In Persian].
19. Mousavi, S. S. (2013). A Discursive Approach to Women's Participation in the Islamic Revolution. *Journal of Islamic Revolution Research* [In Persian].
20. Pishgahi Fard, Z., Dastouri, M., & Ebrahimi, S. (2009). An Analysis of Women's Participation in Political Organizations in 2006. *Women in Development and Politics (Women's Research)*, 7(1), 7-28 [In Persian].
21. Qasemnejad, M., & Kohestani, H. (2016). The Role and Social Status of Women in the Parthian Period. *Quarterly Journal of*

- Women and Culture, 8(29), 113-123 [In Persian].
22. Rashidpour, A. M. (n.d.). "The Happiness of Women and Its Smooth Path." Islamic School, 3(9) [In Persian].
23. Razani, A. T. (1971). Women in the Qajar Period in Iran. Tehran: Iran Girls' Higher School [In Persian].
24. Shariati, A. (2001). Women: Collection of Works 21. Tehran: Dr. Ali Shariati Foundation [In Persian].
25. Sheikh al-Islami, P. (1972). Women Journalists and Thinkers in Iran. Tehran: Center for Graphics Printing [In Persian].
26. Shemim, A. A. (1963). Iran in the Qajar Period; The Thirteenth Century and the First Half of the Fourteenth Century. Ibn Sina Library [In Persian].
27. Zibaei Nezhad, M. R., & Sabahani, M. T. (2000). An Introduction to the Personality System of Women in Islam. Qom: Dar al-Thaqalayn [In Persian].

انجمن ژئوپلیتیک ایران

فصلنامه جغرافیا (برنامه ریزی منطقه ای)

دوره ۱۳، شماره ۵۲، پاییز ۱۴۰۲

شاپا چاپی: ۶۴۶۲-۲۲۲۸ شاپا الکترونیکی: ۲۱۱۲-۲۷۸۳

Journal Homepage: <https://www.jgeoqeshm.ir/>

مقاله پژوهشی

بررسی مشارکت سیاسی زنان در انقلاب های منطقه الجزایر و ایران

زهرا سیاه سر - دانشجوی دکتری گروه علوم سیاسی، واحد زاهدان، دانشگاه آزاد اسلامی، زاهدان، ایران.

علی اکبر امینی* - استادیار گروه علوم سیاسی، واحد تهران مرکز، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

عبدالرسول حسنی فر - دانشیار گروه علوم سیاسی، دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان، ایران.

اطلاعات مقاله	چکیده
شماره صفحات: ۱۲۸-۱۱۴ از دستگاه خود برای اسکن و خواندن مقاله به صورت آنلاین استفاده کنید واژه های کلیدی: زنان، الجزایر، ایران، انقلاب، مشارکت سیاسی، چالش ها.	یکی از مشکلاتی که توسعه با آن مواجه است این است که برنامه های توسعه کور جنسیتی است و به مقوله جنسیتی (زنان) توجه نمی شود. به دلیل عدم توجه به ملاحظات جنسیتی در برنامه های توسعه، اجرای این برنامه ها منجر به افزایش نابرابری ها و حتی فقر در میان زنان شده است. بنابراین امروزه فقر به یک مقوله زنان تبدیل شده است. علیرغم اینکه زنان نیمی از جمعیت جهان را تشکیل می دهند، انتظار می رود این قدرت بزرگ با حضور فعال در بسیاری از فعالیت های اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی مطابق با مردان، چرخ های جامعه را به حرکت درآورد. با این حال اغلب در طول تاریخ، فرصت ها و فرصت های اجتماعی زنان به گونه ای تقسیم نشده است که بتوانند به راحتی در سناریوهای زندگی مشترک با مردان ظاهر شوند و بدون محدودیت جنسیتی ایفای نقش کنند، لذا هدف تحقیق حاضر بررسی تطبیقی نقش و مشارکت زنان در انقلاب الجزایر و اسلامی ایران است. نتایج تحقیق نشان می دهد که موانع و مشکلات بر سر راه مشارکت سیاسی زنان را می توان به دو دسته محدودیت ساختاری و محدودیت های غیر ساختاری تقسیم کرد. در مورد موانع ساختاری می توان به نظام سیاسی، عوامل فرهنگی و دلایل آموزشی اشاره کرد. محدودیت های تحصیلی زنان نیز مهم ترین مانع غیر ساختاری است.

استناد: سیاه سر، زهرا؛ امینی، علی اکبر؛ حسنی فر، عبدالرسول. (۱۴۰۲). بررسی مشارکت سیاسی زنان در انقلاب های منطقه الجزایر و ایران. فصلنامه جغرافیا (برنامه ریزی منطقه ای)، ۱۳(۵۲)، صص ۱۱۴-۱۲۸.

DOI: 10.22034/JGEOQ.2024.236213.2570

DOR:

* نویسنده مسئول: علی اکبر امینی، پست الکترونیکی: Ali.Amini@iauctb.ac.ir

مقدمه

یکی از مشکلات اساسی این است که در دستور کار توسعه به جنبه جنسیتی (زنان) توجه خاصی نمی شود که باعث افزایش نابرابری و فقر به ویژه در بین زنان می شود. به عبارت دیگر، فقر فرهنگی در جوامع به رسمیت شناخته شده است.

با توجه به نقش زن در جوامع جدید و نابرابری نقش زن و مرد، گفته می شود که زنان از هر نظر به مردان نیازمند هستند. ژان ژاک روسو زنان را موجودی ضعیف و وابسته به مردان می دانست، ادامه مبارزه جنبش های فمینیستی در سراسر جهان و خروج آن ها در دهه ۱۹۶۰ باعث شد تا سازمان ملل از سال ۱۹۷۵ تا ۱۹۸۵ اصل زنان را در نظر بگیرد.

با گسترش جوامع، شکل گیری مجدد نقش های زنان و شکل گیری شبکه های فعالیت های محلی و بین المللی زنان، نقش و حضور زنان معمولاً از منظر سیاسی-مذهبی مورد بحث قرار می گرفت. با این حال، روشنفکران زن پس از ایران نمونه بارز فعالیت های جنسیتی هستند که در چارچوب اسلامی ارائه می شوند. مشارکت زنان در مجله زنان، مجله ای اسلامی و کاملاً فمینیستی، نه تنها با هدف ایجاد تفاسیر قانونی جدید برای یک گروه کوچک مذهبی-سکولار، بلکه توانمندسازی زنان برای مطالبه حقوق خود و همچنین آگاهی بیشتر برای تغییر در جامعه بود.

با وجود نقش چشمگیر زنان در تمامی حوزه های حاکم بر جامعه اما نقش مؤثر آنان هم پای نقش مردان در جهت پیشبرد اهداف نادیده گرفته شده است و به دلیل بی اهمیت جلوه دادن به جایگاه زنان در طول تاریخ فرصت های برای آنان در نظر گرفته نشده است (رضایی، ۱۳۹۴: ۱۴). زیرا همواره نقش مؤثر آنان در این راستا به دلیل وجود تبعیض ها و نابرابری های جنسیتی نادیده گرفته شده است. نادیده گرفتن زن در طول تاریخ و در تمامی جوامع به اشکال مختلف وجود داشته است. تاریخ جوامع کنونی نشانگر آن است. در نظام های پدرسالاری با نگاه تبعیض جنسیتی به زنان به برتری مردان بر زنان توجه خاصی شده است (کرباسکی زاده، ۱۳۸۷: ۷۹).

در مسائل توسعه در کشورهای در حال توسعه نیز جنسیتی به آن نگاه شده است و به نابرابری جنس زن و مرد توجه شده که خود سبب گردیده که فقر به مقوله زنانه در نظر گرفته شود (کولای، ۱۳۸۲: ۱۳۸). با گسترش مبارزات فمینیستی توجه بر قدرت و عملکرد زنان افزایش یافته است و در جهت دموکراتیک کردن جوامع زنان به طور چشمگیری به مبارزه پرداختند و نقش مؤثری در این مبارزات داشتند (مقیمی، ۱۳۸۹: ۱۳۲). در ایران حقوق زن موضوع بحث های جدی، با ماهیت سیاسی-دینی شده است. عموماً زنان روشنفکر ایرانی بعد از انقلاب ایران یک نمونه قدرتمند از فعالیت های جنسیتی را در چهارچوبی اسلامی فراهم کردند. در سال ۱۹۹۲ گروهی از زنان، مجله ای زنان را که مجله ای اسلامی و کاملاً فمینیستی بود پایه گذاری کردند. هدف از مشارکت آنان صرفاً به وجود آوردن تفاسیر جدید حقوقی برای گروه کوچک سکولار مذهبی نبود، بلکه بیشتر آگاه کردن زنان برای این که حقوقشان را طلب کنند و جامعه را تغییر دهند، بود (نجم آبادی، ۱۳۸۹: ۲۴).

انقلاب دموکراتیک الجزایر به عنوان یکی از انقلاب های شمال آفریقا انتخاب شده است که الگوی اسلامی نداشته است. الجزایر در اوج امپریالیسم در جهان، در اوایل قرن نوزدهم به استعمار فرانسه درآمد. از ابتدای نهضت رهایی بخش الجزایر تا سال ۱۹۵۵ فقط مردان در مبارزه شرکت می کردند؛ اما پس از آن رهبران الجزایر تصمیم گرفتند که زنان را به عنوان عنصری فعال در مبارزات شرکت دهند. زنان الجزایری در انقلاب نقش مؤثری داشتند به طوری که استعمارگران راه سلب کردن مقاومت مردم را پیروزی بر زنان می دانستند. زنان الجزایری در طول سلطه فرانسویان اشغالگر، با وجود چشیدن طعم عذاب و سختی در جنبش ها، سستی ننموده و با کمال میل و از روی ایمان برای تحصیل استقلال و سیاست ملی، پیش قدم بودند. مشارکت آن ها در این جنبش ها خود دلایلی قاطع بر آگاهی و پابندی آنان به ارزش های حضوری و التزام آن ها به اصول عالیه کشور می باشد. آنان، ۱۳۲ سال، در جنبش های علنی و مخفیانه بر علیه استعمارگران فرانسوی مشارکت داشته اند، آن ها این مشارکت در فعالیت های انقلابی را بر خود واجب می دانستند. حضور زنان مبارز در انقلاب الجزایر مشهود بود. جمیله بوپاشا، صحیه، حسیبه بن بوعلی، بهینه و جمیله بوجرید، در تاریخ مبارزات انقلاب الجزایر از جایگاهی ویژه برخوردار می باشند. این زنان یا در مبارزه نابرابر رژیم استعمارگر فرانسه سلاح به دست گرفته و جان خود را از دست دادند، یا بعد از تحمل شکنجه های فراوان به شهادت رسیدند (موسوی و نجم آبادی، ۱۳۹۲: ۲۴). لذا هدف تحقیق حاضر بررسی تطبیقی نقش و مشارکت زنان در انقلاب الجزایر و انقلاب اسلامی است.

مبانی نظری

جایگاه زنان در دولت‌های ایران

مهر ماه ۱۳۶۰، اولین دولت ۸ ساله ایران استقرار یافت. در این دولت تمامی افراد بر جایگاه نشسته با وجود امکان بر انتصاب زنان در مناصب وزارتخانه و کابینه‌ها همچنان نیروهای مرد انتخاب می‌شدند از جمله آن می‌توان به میرحسین موسوی نخست وزیر برای برگزیدن زنان در کابینه خود، فرصت دیگری غیر از وزارت هم داشت، اما هر چهار معاونت او نیز با مهره‌ای مردانه چیده شدند البته تأکید بر (نقش پررنگ زنان) در پیروزی انقلاب اسلامی و پس از آن در دفاع مقدس که بارها از سوی مسئولان حکومتی مطرح می‌شد در دولت دوم موسوی حضور زنان هم همچون دولت اول او، جایی برای زنان نداشت. این دولت که در سال ۶۴ حضور زنان در کابینه را به مدت ۲۴ سال به تأخیر بیندازد.

با شکل‌گیری دولت‌سازندگی به مدیریت علی اکبر رفسنجانی هاشمی با تأکید بر ارائه خدمات به مردم بر مسائل فرهنگی و اجتماعی تأکید خاصی می‌شد و نقش زنان در این دولت با توجه به اینکه پس از جنگ و در جهت برنامه دوم توسعه بود شکل گرفت. در این دولت کمیته‌ای برای رسیدگی به امور زنان به مدیریت شهلا حبیبی شکل گرفت از دیگر کمیته‌های تشکیل شده برای نقش زنان با مدیریت فائزه هاشمی رفسنجانی نائب رئیس کمیته ملی المپیک و فاطمه رمضان‌زاده، مدیر کل بهداشت خانواده در معاونت بهداشتی وزارت بهداشت، و معصومه ابتکار رئیس سازمان‌های مردم نهاد تشکیل گردید. (تابناک، ۱۳۹۵: ۵۴۲)

در دوره اصلاحات با مدیریت سید محمد خاتمی دفتر امور زنان ریاست جمهوری که در ادامه اهداف دفتر امور مشارکت زنان بود تشکیل شد و به مرکزیت واحدی رسید. با اهمیت یافتن نقش و موجودیت زنان در دولت اهمیت تشکیل این مراکز به چشم می‌خورد (شجاعی، ۱۳۸۴: ۱۳۵). دولت نهم در آغاز به کار خود، نام مرکز مشارکت زنان را به مرکز امور زنان و خانواده تغییر داد. او سبب ارتقا در امور زنان و جایگاه خانواده شدند. مشاور رئیس جمهور در تبیین وجه تسمیه مرکز امور زنان و خانواده، از مهم‌ترین فعالتهای نهاد را به برنامه‌ریزی و اولویت بخشی به موضوع خانواده پرداخت و گفت: نظریه ریاست محترم جمهور تحت منطق تلفیق زن و خانواده، از ابتدا در تغییر عنوان مرکز مشارکت زنان به مرکز امور زنان و خانواده تجلی یافت. این یک تغییر نام نبوده، و در مسائل زنان و خانواده تحولی بنیادی را ایجاد کرده است (نظرزاده، ۱۳۹۳: ۲۲۱).

جایگاه سیاسی-اجتماعی زنان در ایران

در طول قرن‌ها نقش زنان تنها به خانه و خانواده محدود می‌شده است اما با گسترش جوامع و به وجود آمدن تمدن‌های غربی و ایجاد قوانین و پارلمان‌های جدید به دنبال توسعه یافتگی نقش و عدم حضور زنان در جامعه را نوعی عقب ماندگی جامعه دانسته اند. در پی انقلاب مشروطه با وجود تأثیر زنان در جامعه اما قوانینی جدید برای زنان تأثیر جز حاشیه نشینی نداشت. با تشکیل حکومت پهلوی با گرایش به مدرنیته، موقعیت زنان در جامعه افزایش یافت و نظام آموزش و پرورش به سبک جدیدی برا هدایت تحصیلی زنان شکل گرفت (بروجردی، ۱۳۸۴: ۱۴۶).

شیوهی اجبارآمیز اجرای سیاست‌هایی چون کشف حجاب در مورد بانوان، توانست تأثیر متفاوتی برای آن‌ها بر جای گذارد؛ بدین معنا که برخی را به خاطر حفظ ارزش‌های سنتی، به دل‌کندن از همان حضور اجتماعی محدود مصمم ساخت و برخی را به بهای دل‌کندن از آن ارزش‌ها روانه اجتماع نمود. (اتابکی، ۱۳۸۵: ۵۲). در سال‌های پس از کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ و به دنبال آن اجرای سیاست‌های امنیتی-پلیسی، توسعه سرمایه داری وابسته و اجرای برنامه شتابان نوسازی اجتماعی و اقتصادی، ترویج زندگی مصرفی و الگوهای رفتاری غرب، بافت اجتماعی به شدت دگرگون شد و علی‌رغم برخی تلاش‌های موضعی حکومت، انجام اقداماتی چون اعطای حق رأی به زنان و اصلاح برخی قوانین مرتبط با آن‌ها، نتوانست پاسخگوی انتظارات مدنی و سیاسی زنان باشد (معدل، ۱۳۸۲: ۱۵۲).

در پرتو این شرایط، شکاف میان زن سنتی و مدرن بیش از پیش افزایش یافت. اما آنچه در این میان توجه ما را به خود جلب می‌کند، حضور یکپارچه زنان با شکلی متفاوت از الگوهای مرسوم گذشته در عرصه‌ی مبارزات انقلابی است. زنانی که از یک سو به تبعیت از الگوی سنتی زن مسلمان حجاب داشتند و از سوی دیگر مطابق با آرمان‌های مدرنیستی، فعالانه در عرصه اجتماع برای تعیین سرنوشت و احقاق حقوق خود و هم‌وطن‌شان به پا خواسته بودند؛ مشارکتی متفاوت که خود حکایت از تأسیس نظام معنایی جدیدی در خصوص کردار و گفتار اجتماعی جامعه ایران داشت. به رغم اهمیت روزافزون شناسایی ابعاد و سطوح مختلف

انقلاب اسلامی، به عنوان مهمترین رخداد تاریخی مؤثر بر سرنوشت سیاسی - اجتماعی ملت ایران در عصر حاضر و در میان پژوهش ها و تحقیقات گسترده داخلی و خارجی که پیرامون این پدیده ی عظیم تاریخی - اجتماعی صورت گرفته است، به چرایی و چگونگی مشارکت زنان در مبارزات انقلابی و سهم آن ها در پیروزی انقلاب اسلامی بسیار کمتر پرداخته شده است «ناتوانی گفتمان های سنتی و مدرنیزاسیون در تبیین و تعریف مسائل زنان (شرط لازم) و توانایی گفتمان انقلاب اسلامی در بازنمایی این ضعف ها و پیشنهاد راهکارهایی برای غلبه آن ها و پیوند آن با ضرورت براندازی وضعیت موجود (شرط کافی) سبب رویگردانی اکثریت زنان از گفتمان های سنتی و مدرنیزاسیون و استقبال از گفتمان انقلاب اسلامی و بسیج سیاسی گسترده آن ها در مبارزات انقلابی (متغیر وابسته) شد». بدین منظور ابتدا در دو سطح توصیفی و تبیینی، به نقش و جایگاه زنان در پرتو گفتمان های سنتی، مدرن و انقلاب اسلامی در مقایسه با اقتضائات و انتظارات موجود جامعه پرداخته و سپس در گام بعدی، استراتژی هر یک از این گفتمان ها را در برخورد با دیگری به عنوان ملاکی در تبیین کارآمدی یا ناکارآمدی آن ها در پاسخگویی به مسائل زنان و رفع نیاز های آن ها بررسی خواهیم کرد. مشارکت سیاسی بر اساس تعریف عملیاتی، همان درگیر شدن فرد در سطوح مختلف نظام سیاسی است. در مشارکت سیاسی باید سه جنبه را بررسی نمود: شیوه ی مشارکت، شدت و کیفیت آن.

شیوه مشارکت بسته به فرصت، علاقه، منابع در دسترس و نگرش رایج متفاوت است. شدت، سنجش تعداد دفعات مشارکت افرادی است که در فعالیت سیاسی معین شرکت می کنند. کیفیت، به میزان اثر بخشی که در نتیجه ی مشارکت به دست می آید مربوط می شود. مشارکت سیاسی سلسله مراتبی دارد که از عدم درگیری تا گرفتن مقام رسمی یا عضویت فعال حزبی متغیر است. پایین ترین سطح مشارکت واقعی، رأی دادن در انتخابات است. در بالای این سلسله مراتب کسانی هستند که انواع گوناگون مقامات رسمی را در نظام سیاسی دارند.

انقلاب اسلامی و تحول جایگاه زن

در دیدگاه سنتی نقش زنان در حوزه های سیاست، اجتماع و فرهنگی محدود برشمرده می شود و همواره به نقش مؤثر زنان بر فعالیت های محدود در چارچوب خانواده تأکید می شود با پیروزی انقلاب اسلامی و بیان حضور و نقش زنان در این حوزه ها با رعایت قوانین سبب ایجاد تضاد در برابر نظام انقلابی و نظام سنتی شد اما امام با تدابیر و حرکت های اصلاحی خود در راستای نقش زنان در جوامع تعدیل بخشید. امام خمینی (ره) با دقت نظر در دو بعد جایگاه زنان را اصلاح نمود یک بعد بر حضور زنان در ساختار اجرائی، تربیتی و بعد دیگر بر دیدگاه نادرست نقش زنان تأکید داشت و این سبب گردید زن را از زوایای پنهان تاریخ و حضور مبهم و کمرنگ آن در ناخودآگاه جامعه به صحنه ی خود آگاهی و فعال رساند. امام همواره به برابری حقوق و نقش زنان و مردان و هر دو توان رسیدن به بالاترین مراحل رشد و کمال را دارند (معدل، ۱۳۸۲: ۱۶۹).

با پیروزی انقلاب نقش زنان در جامعه گسترش یافت به طوریک دارای حق رأی و حضور فعال و سازنده در حوزه های مختلف شدند. امام همواره بر برابری نقش زنان و مردان و داشتن حق رأی آنان تأکید میورزیدند (معدل، ۱۳۸۲: ۲۵). پس از پیروزی انقلاب و تغییر شرایط اجتماعی از آن جا که حضرت امام زمینه را برای رشد و حضور سازنده ی آن ها آماده می بیند، خواستار حضور فعال زنان در صحنه های مختلف می شوند: «شما هم (زنان) باید رأی بدهید. شما هم با سایرین فرقی ندارید، بلکه شما مقدمید بر مرد ها.» (معدل، ۱۳۸۲: ۲۵). در نظام های استثمارگر با پدیده «شیء وارگی» که هم زن و هم مرد مورد سودجویی قرار می گیرند روبه رو هستند. امام با تأکید بر دین اسلام و نظام اسلامی نقش زنان در فعالیت جامعه را هم پای مردان مؤثر دانسته اند (معدل، ۱۳۸۲: ۶۵).

«شیء وارگی» محصول نظام استثمارگر است که هم زن و هم مرد را مورد سودجویی قرار می دهد. حذف نظام ظالم و استثمارگر زمینه ساز حضور رو به کمال مرد و زن می شود و از این رو حضرت امام در تبیین حدود جایگاه اجتماعی زن در یک نظام ایده آل می فرمایند: «در نظام اسلامی زن به عنوان یک انسان می تواند مشارکت فعال با مردان در بنای جامعه ی اسلامی داشته باشد ولی نه به صورت یک شیء، نه او حق دارد خود را به چنین حدی تنزل دهد و نه مردان حق دارند که به او چنین بیندیشند.» (معدل، ۱۳۸۲: ۶۵). «اسلام نیز زن را مثل مرد در در همه ی شوون، همان طوری که مرد در همه ی شوون دخالت دارد،

زن هم دخالت دارد.» (معدل، ۱۳۸۲: ۵۸ امام با الزام حضور زنان می‌فرماید: «زن با کرامت و شراف خود باید در مقدرات اساسی مملکت دخالت کند. (معدل، ۱۳۸۲: ۱۶۹).

از دیگر نکات مهم اندیشه‌ی امام، نسبت میان زن و مرد است. در دیدگاه سنتی، زن موجودی درجه دو تلقی می‌شود. در دیدگاه متجدد با آن که دایره‌ی اختیارات زن افزایش یافته اما وی بیش‌تر نقش جایگزین را دارد که در مواقع ضرورت و اضطراب جای خالی مرد را پر می‌کند و در نهایت زن پس از مرد قرار دارد. در فمینیسم نیز - که امروزه به عنوان پیشروترین نهضت زنانه در دنیا شناخته می‌شود - زن برتر از مرد است بلکه در مقابل مرد قرار دارد و برای احقاق حقوقش باید با تمام قوا در مقابل مرد بایستد و جامعه‌ی ایده‌آل آن، جامعه‌ی یک جنسیتی و زنانه است. بسیاری از متفکران این نهضت، تساوی میان زن و مرد را خواستار هستند و این هدف را در حقیقت بدون در نظر داشتن تفاوت‌های تکوینی و طبیعی زن و مرد دنبال می‌کنند. از منظر امام، زن و مرد به لحاظ انسانی نسبت تساوی دارند: «زن مساوی مرد است. زن مانند مرد آزاد است که سرنوشت و فعالیت‌های خود را انتخاب کند.» (معدل، ۱۳۸۲: ۸۳). حضرت امام با توجه به شناختی که از روحیات لطیف و خواسته‌های فطری و طبیعی یک زن - که مناسب جنگ و خون‌ریزی نیست - دارند، حضور فعال ایشان در صحنه‌های مختلف انقلاب و پس از آن در دفاع ۸ ساله را با عبارات گوناگون ارج گذاشته بر جایگاه برتر ایشان تأکید می‌ورزند: «شما رهبران نهضت هستید، بانوان رهبران نهضت ما هستید، ما دنباله رو آن‌ها هستیم، من شما را به رهبری قبول دارم و خدمت‌گزار شما می‌م.» (معدل، ۱۳۸۲: ۷۵).

به صورت طبیعی پس از تبیین و تفسیر جایگاه و منزلت اجتماعی زن از سوی امام خمینی(ره)، زمینه برای حضور فعال و سازنده‌ی زن در نظام اسلامی فراهم شد. به همین جهت ایشان از یک طرف حدود فعالیت‌های علمی، اجرایی، سیاسی، حقوقی و... زنان را معین می‌سازند و از طرف دیگر با بررسی تنگناهای موجود، راه‌حل‌هایی مناسب را ارائه می‌کنند. در این مرحله امام به تعدیل نظرهای مختلف می‌پردازند. مخاطبین امام در این جا همگان هستند، به ویژه آنان که نظرشان هماهنگ با امام نیست: «آن‌هایی که کارشکنی می‌کنند (اشاره به کسانی که به بهانه‌های مختلف با فعالیت‌های اجتماعی زنان مخالفت می‌کردند) اگر مسلمان هستند، این خدمت بزرگی که این خانم‌ها و این بانوان دارند می‌کنند و پیش خدا خدمت شایسته است، از معاصی کبیره است که کارشکنی در این موضوع بکنند و اگر چنانچه آن‌ها هستند که پای‌بند به اسلام نیستند و می‌خواهند هرزگی بکنند، فصل هرزگی گذشت، دیگر به شما اجازه نمی‌دهند بانوان ایران که کارهایی که سابق می‌کردید، این کارها را اعاده بدهید.»

با ایجاد انقلاب اسلامی به وضعیت حقوقی زنان و تصویب قوانین برابری حقوق آنان و تغییر در ساختار فرهنگی و اجتماعی رخ داد از جمله آن به تعیین مهریه به نرخ روز برای زنان، وضعیت اشتغال تصویب قوانین کار متناسب باشان مادری و همسررداری زنان اشاره کرد. و از طرف دیگر با بررسی تنگناهای موجود، راه‌حل‌هایی مناسب را ارائه می‌کنند پس از تبیین و تفسیر جایگاه و منزلت اجتماعی زن از سوی امام خمینی(ره)، زمینه برای حضور فعال و سازنده‌ی زن در نظام اسلامی فراهم شد. از این رو در سایه‌ی فرهنگ اسلامی نقش زن در بسیاری از ابعاد مانند سنگر حجاب، تحصیل، کسب مهارت‌های گوناگون، تصدی مسوولیت‌های مهم فرهنگی، اجتماعی و سیاسی ستودنی است. (معدل، ۱۳۸۲: ۱۳۶).

موقعیت زنان در کشور الجزایر

موقعیت اجتماعی، فرهنگی و سیاسی زنان در الجزایر

در زمان استعمار کشور فرانسه در خاک الجزایر سربازان فرانسوی به غارت و کشتار مردم به دستور امرای خود می‌پرداختند. در این دوره که به مدت ۱۳۰ سال انجامید با ورود فرانسویان و کشتار مردم و بی‌پناه کردن زنان و فرزندان اما زنان با مقاومت در برابر آنان ایستادند و زنان بی‌سرپناه با حضور در اردوهای جهادی و منزل به کار خیاطی، کمک به مجروحان و نگهداری از یتیمان می‌پرداختند، از اینرو به آنان لقب زنان ارتش آزادی بخش داده شد و این مقاومت زنان در برابر فساد و ظلم، سبب افزایش عفت ملت الجزایر شد. از جمله زنانی که در این عرصه به مقاومت پرداخت می‌توان به «فاطمه نسومر» اشاره کرد به دلیل مقاومت‌ها و جهاد‌های وی نامش با واژه جهاد و مبارزه بیان می‌شود وی در این دوره با در دست گرفتن پرچم قیام راه مقاومت و مبارزه را در پیش گرفت (فاضلیان، ۱۳۷۵: ۷۵). دیگر زنانی که در راه مبارزه با استعمار کشور فرانسه پرداختند می‌توان به «جمیله بوهیره» و «اوریده

ملاد» اشاره کرد. زنان در این دوره با پاسداری از ارزش های ملی و دفاع از کشور در فعالیت های اجتماعی و سیاسی شرکت فداکاری ها و مبارزات گسترده ای انجام دادند. یمنه عبیدی از نمونه های زنان مبارزی است که با حمل بمب در کیش در راه استقلال کشور جان خند را از دست داد.

زنان چه در شهر و چه در روستا همه با پاسداری از ارزش های ملی و دفاع از کشور در فعالیت های اجتماعی و سیاسی شرکت داشتند. زنی که از دید اروپاییان به او «انسان صغیر» گفته می شد و از قیومیت شوهر درمی آمد، دعوت برای شرکت در قیام مسلحانه با استعمار در سال ۱۳۳۳ را پذیرفت. در جنگ های قبل از پیروزی، فداکاری های فراوانی از خود نشان داد. زنان در طول جنگ مورد آزار و اذیت استعمارگران فرانسوی قرار گرفتند و تا آخرین نفس جهت شکل گیری حکومت الجزایری کوشیدند. در سال های مختلف چندین مرتبه (۴ بار) پارلمان کشور جهت تدوین قوانین تساوی حقوق برای زنان قدم برداشته است. در سال های ۱۳۴۳ و ۱۳۵۱ و بالاخره در سال ۱۳۵۹، زنان در پارلمان قوانین جدیدی را ارائه نموده اند. البته در سال ۱۳۵۴ قانون در مورد حق رأی زنان سکوت کرد اگر چه تساوی زن و مرد را مد نظر قرار داده بود. طبق همین قانون مرد سرپرست خانه تعیین شده بود. سعی بر این بوده است که در تصویب قوانین، شریعت اسلامی نیز در نظر گرفته شود.

نقش زنان در پیروزی انقلاب الجزایر

زنان در الجزایر در جریان جنگ استقلال در سال ۱۹۶۲ دوشادوش مردان وارد نبرد شدند و بدنبال آن احساس جدیدی در زمینه هویت خاص زنان پدید آمد و تا حدودی مورد قبول مردان قرار گرفتند. پس از استقلال، آزادی بدست آمده توسط زنان حفظ شد و زنان هر چه فعالانه تر در تشکیل دولت جدید شرکت کردند. کشور الجزایر یک کشور بالنسبه لیبرال محسوب می شود و وضعیت زنان منعکس کننده این موضوع است. بر خلاف کشورهای دیگر منطقه، مساوات زنان در قوانین الجزایر و قانون اساسی این کشور به ثبت رسیده است. آن ها می توانند رأی بدهند و برای مناصب سیاسی کاندیدا شوند. زنان در جنگ استقلال الجزایر وظایف مختلفی بعهده داشتند. اکثر زنان مسلمان که نقش فعالی در این زمینه داشته اند وابسته به جبهه آزادیبخش الجزایر بوده اند. فرانسویان نیز در زمینه فعالیت های نظامی، زنان مسلمان را بکار می گرفتند ولی فعالیت های آن ها به گستردگی و کیفیت مأموریت هایی که زنان الجزایری انجام می دادند نبود.

مقاومت زنان الجزایری از همان آغاز اشغالگری فرانسوی ها شروع شد، مقاومت زنان الجزایری باعث شد تا فرانسوی ها به هدفشان که همان نگه داشتن زنان الجزایری در جهل بود، نرسند. در آن دوران به این نتیجه رسیدند که با کسب علم و دانش می توانیم به پیروزی برسیم. زنان الجزایری شهدای زیادی را در راه مبارزه با تروریسم تقدیم کردند، چرا که تروریسم باعث تباهی می شود. استعمار فرانسه در خصوص زنان الجزایری مرتکب یک اشتباه بزرگ شد و آن اینکه آن ها تصور کردند زنان در مقاومت شرکت نمی کنند. زنان الجزایری که تا پیش از مبارزات انقلابی هرگونه معاشرت با مردم را مردود می دانستند، در دوران مبارزه به مداوای مردان مبارز مجروح می پرداختند. در انقلاب الجزایر اگر نگوییم نقش زنان بیشتر از مردان بود، باید بگوییم که کمتر از آن ها هم نبود. زنان الجزایری در عرصه مقاومت در تمام زمینه فعالیت داشتند و آن ها برای مبارزه حتی به کوهستان هم می رفتند. زمانی که مردان الجزایری به اسارت در می آمدند، زنان به هر حيله ای متوصل می شدند تا اسرای مرد را از چنگ دژخیمان فرانسوی نجات دهند و یکی از این حيله ها این بود که آن ها پوشش مخصوص زنان الجزایری را بر سر اسرای مرد می گذاشتند. زنان الجزایری در دوران مبارزه تلاش می کردند تا استعمار فرانسه دین و هویت شان را نگیرد و اگر خانه های آن ها هم منهدم می شد، برای آن ها مهم نبود؛ بلکه مهم حفظ دین و هویت شان بود. زنان ما هرگز اجازه ی ورود به قهوه خانه ها را نداشتند؛ اما برای ضربه زدن به فرانسوی ها زنان الجزایری مجبور می شدند با پوشیدن لباس زنان فرانسوی، وارد قهوه خانه ها شوند و استعمارگران فرانسوی را مورد هدف قرار دهند. پشت هر مرد موفق یک زن موفق قرار دارد. ما در الجزایر هر زمان که از طریق رسانه ها نام ایران را می شنویم، بلافاصله کنجکاو می شویم تا بدانیم در ایران چه می گذرد و من آرزو می کنم همه ی ملت هایی که به دنبال صلح هستند، من جمله ایران، سربلند باشند (ژرشتین، ۱۳۸۲: ۱۳).

یکی از موضوعاتی که همه صاحب نظران و نویسندگان تاریخ انقلاب الجزایر در آن متفق القول هستند، اهمیت و نقش زنان مسلمان در پیروزی آن می باشد. زنان الجزایر در انقلاب و قیام رهایی بخش، به حکم وظیفه دینی و میهنی خود، همدوش و

همهانگ با مردان الجزایر جنگیدند و نام خویش را در تاریخ ملل مسلمان جاودانه ساختند. زنان الجزایری در طول زمان سلطه فرانسویان اشغالگر، با وجود چشیدن طعم عذاب و سختی در جنبش‌ها، سستی ننموده و با کمال ایمان برای دستیابی استقلال و سیاست ملی، پیش قدم بوده‌اند. مشارکت آن‌ها در این جنبش‌ها خود دلیلی است قاطع بر آگاهی و پایداری آنان به ارزش‌های حضوری و التزام آن‌ها به اصول عالیه کشور، و در طول ۱۳۲ سال، در جنبش‌های علنی و مخفی علیه استعمارگران فرانسوی شرکت داشته‌اند. آنان مشارکت در فعالیت‌های انقلابی را بر خود واجب می‌دانستند.

حضور زنان مبارز در انقلاب الجزایر بسیار مشهود بود. جمیله بوپاشا، صحنه، حسیه بن بوعلی، بهیه و جمیله بوجرید، در تاریخ مبارزات انقلاب الجزایر جایی مخصوص دارند. این زنان یا در مبارزه نابرابر رژیم استعمارگر فرانسه سلاح بر کف، جان خود را از دست دادند، یا بعد از تحمل شکنجه‌های فراوان به شهادت رسیدند. نقش زن الجزایری در روند استعمارزدایی از الجزایر به قدری اهمیت داشت که استعمارگران می‌گفتند «اگر بر زن‌ها پیروز شویم، باقی چیزها به دنبال آن درست خواهد شد. استعمارگران بیان می‌کردند که اگر بخواهیم تار و پود جامعه الجزایر را در هم بشکنیم و امکان مقاومت را از آن سلب کنیم، قبل از هر چیز باید بر زنان الجزایر پیروز شویم و باید زن‌ها را از زیر حجابی که در پس آن مخفی می‌شوند، به درآوریم و از خانه‌هایی که مرد الجزایری، آن‌ها را در آنجا مخفی می‌کند، بیرون بکشیم. بدین ترتیب پیروزی استعمار، در گرو پیروزی بر زنان ذکر می‌شود و مسلماً شکست آن نیز، در نتیجه شکست از زنان باید باشد. و در حقیقت استعمار در اینجا اعتراف می‌کند که او زمانی از الجزایر شکست خورد و از آنجا گریخت که مغلوب زنان مبارز و مسلمان الجزایری شد. و اگر از این زنان مسلمان شکست نمی‌خورد، می‌توانست به روند استعماری خویش ادامه دهد که این امر به تنهایی نقش زنان مسلمان در انقلاب الجزایر را روشن می‌کند. زنان مسلمان الجزایر از سال ۱۳۳۴، بسیار جدی‌تر از گذشته به صحنه آمدند و مبارزات واقعی و مستقیم خویش را علیه استعمار شدت بخشیدند. البته درک رهبران انقلاب از موقعیت و اهمیت زن در پیروزی بر استعمار این امر را تسهیل کرده بود، زیرا آن‌ها دریافته بودند که پیروزی انقلاب، مسلماً باید منوط و متکی به حضور زن در صحنه انقلاب باشد.

زنان الجزایری پس از استقلال

زنان در ابتدا بر این عقیده بودند که در زمان جنگ موقتاً جهت کمک به سایر رزم آوران از خانه خارج می‌شوند و پس از غلبه بر اشغالگران و عقب راندن آنان، همانند گذشته به فعالیت‌های خود در خانه پرداخته و جز در موارد لازم از منزل خارج نخواهند شد اما در طول جنگ، وضعیت تغییر نموده و زنان علاوه بر شرکت در جنگ‌ها، تصدی برخی از مشاغل کوچک را بر عهده گرفتند. به تدریج تعداد زنان شاغل در سطوح پایین، به ۵ درصد شاغلین رسید. بر اساس آمار سازمان بین‌المللی کار، نسبت زنان شاغل در الجزایر از کلیه نسبت‌های اشتغال زنان در کشورهای عربی بالاتر است و تعداد زنان شاغل در کارهای مهم و کلیدی، بیشتر از زنان عهده دار امور و کارهای کوچک و غیر کلیدی است.

در زمان «بومدین» هیچ زنی مسؤولیتی از قبیل نخست وزیر، وزیر، قاضی یا پلیس را، آن طوری که در دوره ریاست «شاذلی بن جدید» پیش آمد، به عهده نگرفته است. و نسبت زنان نماینده مجلس از ۱٪ تجاوز نمی‌کند. در حالی که آمار زنان در بخش‌های آموزش و بهداشت و درمان، به بیشتر از ۶۰٪ از مجموع کل کارکنان است. بنابراین مشارکت زنان الجزایری پس از انقلاب در بخش آموزش و پرورش و امور بهداشتی نمود بیشتری داشته است. در سال ۱۳۵۶ نرخ شرکت زنان در اجتماع نسبت به سال ۱۳۴۵ ۷۹٪ افزایش داشته است. زنان به تدریج به فعالیت‌های اجتماعی خود ادامه داده و امروزه در مشاغل مهندسی، پزشکی، وکالت و نمایندگی پارلمان، مشغولند (میرزا صالح، ۱۳۶۰: ۱۳۲).

نظام خانوادگی سنتی الجزایری که دارای خصوصیت همبستگی و استحکام می‌باشد، در جامعه الجزایر رو به متلاشی شدن می‌رود. سفارت فرانسه در الجزایر، تعدادی از جمعیت‌های زنان با گرایش غربی را تأسیس کرد که این جمعیت‌ها بسیاری از زنان مخالف بافت جامعه سنتی الجزایری که به آنان اجازه نداد تا بر اساس آنچه که دلشان می‌خواهد زندگی کنند را به خود جذب کرد. این جمعیت‌ها، برای محکوم کردن قانون خانواده که «تعدد زوجات» را اجازه می‌دهد و اختیار طلاق را به دست مرد می‌گذارد، با تحریک و تشویق مردم اقدام به راهپیمایی کردند. گروه‌های اسلامی در پاسخ به راهپیمایی تخریب‌کننده مذکور، یک راهپیمایی بزرگ و بی سابقه در تاریخ الجزایر که در آن ۲۵۰ هزار زن شرکت کردند، به راه انداخته و بر ضرورت حمایت احکام شریعت

اسلامی، در قانون خانواده و پابندی به ارزش ها و اصالت ملت تأکید نمودند. تأکید همه جانبه استعمارگران برای برداشتن حجاب زن، و کشاندن او به صحنه فعالیت های اجتماعی و حقیر شمردن خانه داری و فرزندزایی و ناچیز جلوه دادن خانواده و همچنین اطاعت زن از مرد در شمار محدودیت های زن، توانست ایجاد شکاف بین دو نسل به وجود آورده و زن را محور کشمکش و جدال در جامعه الجزایر قرار دهد. جامعه الجزایر که از قبل یک جامعه پدرسالاری بود، اکنون بین گرایش به سوی فرانسه و ضرورت قطع رابطه با این کشور دست و پا می زند. در الجزایر که قبل از مبارزه برای استقلال در وضعیتی به سر می برد که زنان حفظ حجاب فردی برای آن ها اصل بود و دختران پس از رسیدن به دوران بلوغ به نوعی با شرم و حیا با پدر و برادران روبه رو می شدند و مسائل خود را از طریق مادر به پدر انتقال می دادند، در طول دوران جنگ ۱۳۲ ساله، دخترانی که هیچ گاه از خانه به جز موارد ضروری همراه برادر یا پدر و یا اقوام نزدیک (محارم مرد) بیرون نیامده بودند، به جبهه آزادی بخش پیوستند و برای سربلندی میهن، شروع به فعالیت نمودند. وضع به جایی رسید که گاه گاه حتی شب ها نیز به منزل نیامده و در پادگان ها و مراکز مخفی انقلابی خویش به سر می بردند و زمانی که رفت و آمد زنان الجزایری تحت کنترل پاسگاه های فرانسوی قرار گرفت، در قرارگاه های مخفیانه چنین تصمیم گیری شد که زنان رابط نظامی بهتر است خود را به پوشش زنان فرانسوی درآورند. بدین ترتیب به نظر می رسد مسئله حجاب و پابندی به سنت ها و اصالت ها نیز تحت الشعاع جنگ برای میهن قرار گرفت. زنان با استفاده از لباس اروپایی و کلاه گیس های مصنوعی، به حمل اطلاعات و مواد دارویی و اعلامیه ها ادامه دادند. متأسفانه پس از پایان جنگ ۸ ساله، بسیاری از این زنان همان روش پوشش اروپایی را ترجیح داده و پشت پا به سنت اسلامی زدند و عده بسیار کمی نیز از پوشش قبلی اسلامی خود استفاده نمودند. بدین ترتیب، تفاوتی اساسی که بین ساختار و اصالت فرهنگ سنتی در خانواده های الجزایر با فرهنگ در طول جنگ ۱۳۲ ساله وجود داشت فرو ریخت. و حالا زنان الجزایر در دو جبهه قرار گرفته اند. جبهه ای که هنوز چشمشان به سوی غرب است و جبهه ای که خواستار اجرای دقیق احکام اسلامی است. بین این دو گروه ارتباط و گفتگویی وجود ندارد. افراد جبهه اول با سوءظن به این ها نگاه می کنند و به عنوان هواداران غرب تلقی می شوند. البته بیشتر جوان ها جذب اسلام می شوند تا جذب جنبش های هوادار زنان.

زنان مسلمان الجزایر یا جبهه دوم اکنون با الهام از دو الگوی تاریخی موفق، و پیگیر اهداف متعالی خویش می باشند. الگوی اول، اهمیت اساسی حضور و نقش آن ها در انقلاب رهایی بخش الجزایر و الگوی دوم اهمیت حضور و نقش زنان مسلمان ایران در پیروزی انقلاب اسلامی. در اینجا به جمله ای از شورای انقلاب الجزایر بسنده می کنیم که ضمن تجلیل در مورد حضور و نقش زنان قهرمان و مبارز الجزایر اعلام کرد: «تمام راه هایی را که زن به عضویت کامل جامعه الجزایر در می آورد، باز بماند. طرح آزادی زن در الجزایر یک طرح فرانسوی بود که با آغاز دهه سوم این قرن و ظهور نظریه مخلوط کردن و شناسنامه فرانسوی دادن و مسیحی کردن الجزایری ها، به هدف ملحق نمودن الجزایر به فرانسه به طور کلی به عنوان ایالتی از فرانسه شروع شد و این اقدام بر اساس نتیجه بررسی هایی که فرانسه در سال ۱۳۰۹ به آن رسیده بود صورت گرفته است. استعمار به این نتیجه رسیده بود که الجزایر به صورت عربی و اسلامی خواهد ماند تا زمانی که عامل دین و زبان عربی از زندگی کلی الجزایری ها رانده شود و اینکه نظام خانوادگی بسته و بهم آمیخته جامعه الجزایر همیشه عنصرهای مقاوم در برابر فرهنگ و تمدن و وجود فرانسوی به وجود خواهد آورد، بنابراین باید این نظام مستحکم را به وسیله نفوذ به جهان زن، خرد کرد. نظریه بالا بردن سطح اجتماعی الجزایری ها با دادن شناسنامه فرانسوی از طریق ازدواج مردان الجزایری با زنان فرانسوی و ازدواج زنان الجزایری با مردان فرانسوی که به عنوان آبادکننده در الجزایر به سر می برند، مطرح گردید. برای این منظور دولت فرانسه، راهپیمایی های زنان الجزایری را به راه انداخت که در این راهپیمایی برخی از زنان در برابر دیدگان مردم لباس های خود را که به نام (الماء یا الحایک) معروف است و معادل چادر ایرانی می باشد، آتش زدند!! و بدین ترتیب جدال و کشمکش فرهنگ، میان طرفداران غربزدگی و طرفداران حفظ شخصیت ملی اتفاق افتاد. در واقع هیچ وقت مسأله زن و آزادی زن، موضوع کشمکش و درگیری در میان الجزایری ها نبوده است بلکه اصل درگیری و کشمکش در باره عربی بودن الجزایر و طرح غربزدگی آن بوده است، ولی فرانسه خواست محور درگیری و کشمکش مسأله زن باشد که این چنین نیز شد.

پس از استقلال، گروهی از زنان الجزایر با عدم رعایت حجاب، مقام خود را تنزل دادند و در واقع وضعیت زن الجزایر در طول جنگ و بعد از آن در حال ایجاد تغییر و تحول انقلابی بود. زنی که در اسلام در مورد او با دادن حقوق و با تأکید بر او به عنوان

پایه‌ها و دژهای پاکدامنی، تقوا، فضیلت و عفت و یکی از عوامل اساسی بنیاد خانواده یاد شده است اکنون با برنامه‌ریزی استعمار، گروهی از آن‌ها از اصول اسلامی به خصوص حجاب دور افتاده‌اند و اساس و بنیان خانواده‌ها با ابقاء پاره‌ای فرهنگ بیگانه به خطر افتاده است (پل اورسارس، ۱۳۷۹: ۵۶).

بحث و یافته‌های تحقیق

عوامل و موانع مشارکت سیاسی زنان

روی هم رفته، موانع و مشکلاتی که بر سر راه مشارکت سیاسی زنان وجود دارد را می‌توان به دو دسته موانع ساختاری و موانع غیر ساختاری تقسیم کرد. در خصوص موانع ساختاری می‌توان به ساختار سیاسی، عامل‌های فرهنگی و دلایل آموزشی اشاره کرد. محدودیت‌های فیزیولوژیکی زنان نیز عمده‌ترین مانع غیر ساختاری بشمار می‌رود.

موانع ساختاری مشارکت زنان

موانع سیاسی

در حکومت‌های مردم سالار رابطه مستقیم بین مشارکت سیاسی اقشار جامعه و نظام دموکراتیک حاکم بر جامعه برقرار است از اینرو فیلسوف رابرت دال بیان می‌کند که در جامعه همواره بین مشارکت سیاسی و نظام سیاسی رابطه مستقیمی برقرار است و هر چه نظام دموکراتیک گسترده‌تر در جامعه حکم فرما باشد میزان مشارکت سیاسی هم بیشتر است به طوری که جامعه‌شناسان به ویژه هانتینگتون بر این عقیده است با گسترش مشارکت سیاسی مردم نظام دموکراتیک نهادینه و متجلی خواهد شد. در حکومت‌های دموکراتیک به مشارکت زنان و برابری حقوق زنان توجه خاصی می‌شود ولی در نظام‌های برپایه حکومت مرد سالاری توجه بیشتر به حضور مردان و عدم دخالت زنان در امور سیاسی و اجتماعی می‌شود (ساروخانی، ۱۳۷۶: ۲۵۶).

در حکومت‌های ی که نظام مردسالارانه حکم فرماست بر اقتدار مرد به عنوان نیروی سیاسی و اجتماعی تأکید خاص می‌شود و همواره بر نادیده گرفتن نقش زنان تأکید می‌شود به طوریکه در این حکومت‌ها با منصب قدرت، دانش مردان در امور کشور دخالت می‌کنند و امورات حکومت به سمت خانواده و نظام اجتماعی زنان سوق پیدا نمی‌کند. مردان در حکومت‌های مردسالارانه دانش و تجربه خود را طی قرون متمادی در حوزه‌های اجتماعی، سیاسی و ایدئولوژی کسب می‌کنند و برای به مشروعیت بخشیدن نابابری حق زن و مرد = در تمامی عرصه‌های فرهنگی و اجتماعی و سیاسی می‌کوشند و به توجیه می‌پردازند.

دلایل آموزشی

در آمارهای بین‌المللی (گزارش توسعه انسانی سازمان ملل) نقش زنان در فعالیت‌های اجتماعی و سیاسی را کم رنگ‌تر از مردان به دلیل کم سوادی آنان می‌دانند. و بیان می‌کنند در جوامع بر تحصیلات و سواد مردان بیشتر از زنان توجه می‌شود و این خود سبب کم رنگ شدن حضور زنان در فعالیت‌های اجتماعی و سیاسی می‌شود. از دیگر دلایل حضور کم رنگ زنان در فعالیت‌ها و جنبش‌های اجتماعی می‌توان به فرهنگ‌های بومی و ملی حاکم بر جامعه نیز اشاره کرد (شاهسون، ۱۳۸۰: ۱۶۴).

عامل‌های فرهنگی

با گسترش ارتباطات و پیشرفت جوامع، در برخی از حکومت‌ها نظام مرد سالارانه رایج می‌باشد و حضور زنان در فعالیت‌هایی خارج از حریم خانواده مقبول نیست و طبق سنت و فرهنگ حاکم بر جامعه مشارکت زنان در محور خانه و خانواده طرح‌ریزی شده است. از دلایل نقش کم رنگ زنان در فعالیت‌ها می‌توان به نبود سیاست مناسب از طرف دولت و نقش مناسب زنان در توسعه انسانی- فرهنگی اشاره کرد.

زنان خود در راستای فعالیت‌های سیاسی رفتارهایی دارند که تامل برانگیز است. در این رابطه می‌توان به نکات زیر اشاره کرد:

۱- نگرش زنان نسبت به سیاست چندان خوش بینانه نیست و آن را حرفه‌ای مردانه می‌دانند.

- ۲- کم بودن مشارکت زنان نسبت به مردان در حوزه های اجتماعی و سیاسی حاکم بر جامعه، نتیجه کم آگاهی زنان در این حوزه ها است.
- ۳- موفقیت زنانی که در عرصه سیاست ظهور می یابند، بیش تر مرهون مردان سیاسی است که در کنار آنان بوده اند، مانند خانم ایندیرا گاندی، خانم ایزابل پرون، خانم بی نظیربوتو و . . .
- ۴- سنت گرایی و حافظه کاری زنان.
- ۵- زنان به دلیل تفاوت های ایدئولوژیک و روحی که با مردان دارند کمتر درگیر مسائلی که با خشم و اضطراب در رابطه است می شوند (شاهسون، ۱۳۸۰: ۱۶۵).
- ۶- موفقیت زنانی که در عرصه سیاست ظهور می یابند، بیش تر مرهون مردان سیاسی است که در کنار آنان بوده اند، مانند خانم ایندیرا گاندی، خانم ایزابل پرون، خانم بی نظیربوتو و . . .
- ۷- سنت گرایی و حافظه کاری زنان.
- ۸- زنان با توجه به ماهیت جسمانی و روحی خود اغلب از درگیر شدن در کارهایی که آمیخته با اضطراب و خشونت و . . . است دوری می جویند (شاهسون، ۱۳۸۰: ۱۶۵).

موانع غیر ساختاری مشارکت زنان

با نظر گرفتن زنان به عنوان نیروهای مؤثر در جهت رسیدن به اهداف انقلابی و پیروزی در میدان سیاست و عمل، اما ویژگی هایی ذاتی و غیر اکتسابی در وجود زنان است که تا حدودی مانع حضور فعال آنان می شود زنان با ویژگی های فیزیولوژیکی از جمله بارداری، شیردهی و مراقبت از کودک سبب عدم حضور فعالانه آنان در میادین سیاست دانست این ویژگی ها قابل حذف نیستند و ویژگی های فیزیولوژیکی از جمله موانع غیر ساختاری است. این ویژگی ها ذاتی و غیر اکتسابی هستند. زنان دارای یک سری ویژگی های فیزیولوژیکی هستند که حضور جدی آن ها را در میدان عمل و در فعالیت های سیاسی کاهش می دهد که مهم ترین آن ها دوران بارداری، وضع حمل، شیردهی و مراقبت از کودک است. امری که در هر صورت و به صورت جبری مانع از فعالیت آن ها در امور سیاسی می شود. طبیعت و خلقت برای بقای نسل این وظیفه را بر عهده زنان قرار داده است، بنابراین نه می توان آن را از بین برد و نه صحیح است که با آن از در ستیز و مبارزه درآمد. واقع بینی حکم می کند که این ویژگی ها را بپذیریم، اما آنچه که مهم تر از ویژگی های فیزیولوژیکی زنان است، برداشت ها و پیش داوری هایی است که گاهی در شبکه معرفتی پدر سالاری چهره علمی نیز به خود می گیرد و آن این که با سوء استفاده از ویژگی های طبیعی زنان، ویژگی ها را چنان تبیین و مطرح می کنند که زنان را بیش از پیش از صحنه سیاست و اجتماع به سود مردان دور و منزوی سازند. این همان رویکرد جنسیتی است که تلاش می کند ویژگی های طبیعی زنان را حمل بر نقص وجودی آنان بداند و در نتیجه زنان را ناقص و ضعیف جلوه دهد (ناجی راد، ۱۳۸۲: ۳۵).

نتیجه گیری

در این پژوهش، تحولات چشمگیر در رویه های کشورها و نقش زنان در انقلاب ها مورد بحث قرار گرفته است. با توجه به انقلاب های آفریقا و خاورمیانه، الجزایر و ایران به عنوان مثال ها انتخاب شده اند. در انقلاب الجزایر، مردم با توجه به مبارزه با استعمار فرانسه، به سمت ناسیونالیسم و ملی گرایی حرکت کردند. این تغییرات منجر به اصلاح قوانین و آزادی های جامعه شد، و زنان در این فرآیند نقش مهمی در مبارزه با فقر و بیکاری و حقوق زنان ایفا کردند. در مقابل، در انقلاب اسلامی ایران، مبارزات مختلفی از جمله کشف حجاب نقش زنان را تعیین کرد. زنان ایرانی در اعتراضات علیه حکومت شاهنشاهی به رعایت موازین اسلامی پایبند بودند. زنان این کشور با افشاگری ها و تظاهرات به مبارزه با قوانین ضد اسلامی و حکومت پیشین پرداختند. در هر دو کشور، زنان نقش مؤثری در انقلاب داشتند، اما با توجه به محیط فرهنگی و ایدئولوژیک، الگوها و رویه های مبارزه متفاوت بوده اند. در الجزایر، زنان با الگوبرداری از اصول چپ گرایانه به نسبت به لنینیسم پیشبرد اهداف ملی گرایی کردند، در حالی که زنان

ایران با تأکید بر آرمان‌های اهل بیت و اسلام به مبارزه با تبعیض جنسی و حکومت غیراسلامی پرداختند. در نهایت، هر دو کشور با تبنی الگوها و اصول مختلف، زنان خود را به عنوان نیروهای مؤثر در جهت تحولات اجتماعی و سیاسی معرفی کردند. در کشورهای مختلف زنان با الگوبرداری از موفقیت زنان در دیگر کشورها در جهت رسیدن به آرمان‌ها استفاده می‌کردند. با اشاره به شروع بیداری اسلامی با انقلاب اسلامی در کشور ایران زنان کشورهای الجزایر، آفریقا و منطقه خاورمیانه از رهاوردهای زنان انقلابی ایران به خصوص در سال ۱۳۵۷ به الگوبرداری در جهت بیداری زنان کشورشان و برابری حقوق پرداختند.

منابع

۱. ابوت، پاملا و کلر والاس (۱۳۸۰). *جامعه‌شناسی زنان*، ترجمه منیژه عراقی، تهران، نشر نی.
۲. اصغری، فیروزه؛ هندوست، عطیه (۱۳۹۳). مطالعه تطبیقی وضعیت و جایگاه زنان در ایران و مالزی بر اساس شاخص نابرابری جنسیتی. زن در توسعه و سیاست (پژوهش زنان)، ۱۲(۱)، ۷۵-۷۷.
۳. پیشگاهی فرد، زهرا؛ دستوری، مژگان؛ ابراهیمی، سودابه. (۱۳۸۸). تحلیلی بر میزان مشارکت زنان در تشکل‌های سیاسی کشور در سال ۱۳۸۵. زن در توسعه و سیاست (پژوهش زنان)، ۱۲(۱)، ۷-۲۸.
۴. جمال زاده، محمدعلی (۱۳۵۷): *تصویر زن در فرهنگ ایرانی*، تهران: امیرکبیر.
۵. خمینی، روح‌الله (۱۳۸۳): *صحیفه امام*، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره).
۶. خمینی، روح‌الله (۱۳۸۵): *استفتاءات*، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره).
۷. رازانی، ابوتراب (۱۳۵۰): *زن در دوره شاهنشاهی در ایران*، تهران: مدرسه عالی دختران ایران.
۸. رشیدپور، عبدالمجید (بی تا): «سعادت زن و راه هموار آن»، مکتب اسلام، ۳(۹).
۹. زیبایی نژاد، محمدرضا و محمدتقی سبحانی (۱۳۷۹). *درآمدی بر نظام شخصیت زن در اسلام*، قم: نشر دارالقلوب.
۱۰. شریعتی، علی (۱۳۸۰). *زن: مجموعه آثار ۲۱*، تهران: بنیاد دکتر علی شریعتی.
۱۱. شمیم، علی اصغر (۱۳۴۲): *ایران در دوره سلطنت قاجار؛ قرن سیزدهم و نیمه اول قرن چهاردهم*، کتابخانه ابن سینا.
۱۲. شیخ الاسلامی، پری (۱۳۵۱): *زنان روزنامه نگار و اندیشمند ایران*، تهران: چاپخانه مرکز گرافیک.
۱۳. فوزی، یحیی (۱۳۸۷). *زنان و حکومت دینی در ایران*، پژوهشنامه متین، ۱۰(۳۹)، ۴۷-۶۰.
۱۴. فوکو، میشل. (۱۹۶۹). *مراقبت و تنبیه: تولد زندان*، ترجمه نیکو سرخوش و افشین جهان‌دیده. (۱۳۸۷). تهران: نشر نی.
۱۵. فیرحی، داوود. (۱۳۷۸). *قدرت، دانش و مشروعیت در اسلام*، تهران: نشرنی.
۱۶. قاسم نژاد، مریم، کوهستانی، حسین. (۱۳۹۵). *نقش و جایگاه اجتماعی زنان دوره پارتی*. فصلنامه علمی پژوهشی زن و فرهنگ، ۱۱۳-۱۲۳.
۱۷. قجری، حسینعلی، نظری، جواد. (۱۳۹۲). *کاربردتحلیل گفتمان در تحقیقات اجتماعی*، تهران: انتشارات جامعه‌شناسان.
۱۸. قوام، سیدعبدالعلی، اسدی، مشکات. (۱۳۹۳). *بررسی تطبیقی جایگاه زن در گفتمان‌های مختلف تاریخ معاصر ایران*. فصلنامه مطالعات میان‌فرهنگی، ۹(۲۳)، ۹-۳۹.
۱۹. کار، مهرانگیز. (۱۳۷۹). *زن و مشارکت سیاسی، موانع و امکانات*. تهران، انتشارات روشنفکران و مطالعات زنان.
۲۰. کدیور، جمیله. (۱۳۸۷). *بررسی گفتمان امام خمینی در مورد زنان*. پژوهشنامه متین، شماره ۳۹، ۶۰-۷۶.
۲۱. گولد، جولیس، کولب، ویلیام. (۱۹۶۴). *فرهنگ علوم اجتماعی*. ترجمه مصطفی ازکیا. (۱۳۷۶). تهران، مازیار.
۲۲. لاکلا، ارنستو، موفه، شنتال. (۱۹۸۷). *هژمونی و استراتژی سوسیالیستی*. ترجمه محمد رضایی. (۱۳۹۳). تهران، ثالث.
۲۳. مصطفی، اشرف (۱۳۶۹)، *ره توشه ای از انقلاب الجزایر*، مجله علوم اجتماعی، شماره ۱.
۲۴. مطهری، مرتضی (۱۳۹۱)، *زن و مسائل قضایی و سیاسی*، تهران، نشر صدرا.
۲۵. ملکی، امیر. (۱۳۸۴). *نگرش جوانان نسبت به مشارکت زنان در سطح برگزیدگان سیاسی*. نامه علوم اجتماعی، ۱۱(۳)، ۲۳۵-۲۵۸.
۲۶. منوچهری، عباس و همکاران (۱۳۹۳)، *رهیافت و روش در علوم سیاسی*، تهران، سمت.
۲۷. موسوی، سید صدرالدین (۱۳۹۲)، *نگرشی گفتمانی به مشارکت زنان در انقلاب اسلامی*، پژوهشنامه انقلاب اسلامی.